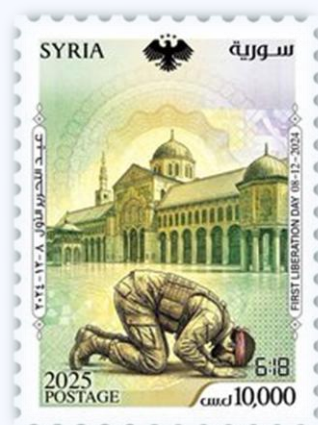

בין שלום להודנה: השיח האסלאמי בסוריה והדילמה הישראלית

אופיר וינטר, כרמית ולנסי ואמל חאיכ | 13 בינואר, 2026 | גיליון 2084

במאמר זה מנותח השיח ההלכתי האסלאמי בקרב מוסדות ואנשי דת המזוהים עם המשטר החדש בסוריה. השיח משקף עמדות יסוד עוינות כלפי ישראל ושולל שלום עמה, אך הוא אינו אחיד וקפוא. לצד ביטויים אידיאולוגיים אסלאמיסטיים נוקשים, שהופיעו ברובם בתגובה לפעילות צבאית ישראלית בסוריה, ניתן לזהות בשנה האחרונה גם ריכוך מסוים בטון ובמינון ההתבטאויות. ריכוך זה אינו מבטא שינוי רעיוני עמוק או הכשרת הקרקע לפיוס מלא, אך הוא עשוי לאפשר לגיטימציה להסדרים מצומצמים ותחומים הניתנים להצדקה כ"הודנה". נוכח ממצאים אלה ועל רקע חידוש מגעי ההסדרה בין שתי המדינות, מומלץ לישראל לא להסתפק בהסדר צבאי גרידא אלא לשאוף למתווה משולב, שיכלול גם רכיב מדיני הצהרתי בדמות מחויבות הדדית לפתרון מחלוקות עתידיות בדרכי שלום ולחתימה לשלום קבע. מתווה כזה ייצור אופק להסדר מדיני קבוע במעלה הדרך ויעניק אינדיקציה לכוונותיו של המשטר הסורי – תוך גיבוש נוסחה ששני הצדדים יוכלו לאמץ בנסיבות הפוליטיות הקיימות.

ב-8 בדצמבר 2025, יום השנה הראשון למהפכה בסוריה, הנפיק המשטר הסורי סדרת בולים לציון המאורע ההיסטורי. באחד הבולים נראה לוחם כוח העילית של "היא'ת תחריר אל-שאם" (HTS) וסרט אדום על מצחו, כאשר הוא מתפלל ברחבת המסגד האומי המפורסם בדמשק בשעה 6:18 בבוקר, עת נודע בתקשורת המקומית על שחרור העיר. המסגד העתיק – שיש המחשיבים אותו כרביעי בקדושתו לאסלאם – הפך לאחד מסמלי המהפכה. בראשית "האביב הערבי" הוא שימש מוקד להפגנות מחאה נגד הנשיא בשאר אל-אסד ובו בחר מנהיג המהפכה, הנשיא הנוכחי אחמד א-שרע, לשאת את נאום הניצחון.

סמלים דתיים מסייעים למשטר החדש בעיצוב האתוס של סוריה החדשה, אך הם טרם התגבשו לכדי מדיניות קוהרנטית שמבירה לאן מועדות פניה. דברים אלה נכונים גם ביחס לגישת המשטר לישראל. יש הסבורים שא-שרע היה ועודנו אסלאמיסט רדיקלי המתבונן בכיבוש דמשק כ"תחנה בדרך לירושלים", ואילו אחרים רואים בו פרנמטיסט החותר להשגת הסדר עם ישראל כערובה להבטחת עתיד של שלום, שגשוג ויציבות לארצו.

רקע: אסלאמיזם וישראל

לזרם האסלאמיסטי – שעם אחד מגוונים נמנה, לפחות בעברו, גם המשטר הסורי הנוכחי – עמדה עקבית ונחרצת בשאלת פלסטין/ארץ ישראל. מאז ייסוד תנועת האחים המוסלמים במצרים ב-1928 ועד ימינו, כוחות אסלאמיסטיים התנגדו להקמת מדינה יהודית בארץ ישראל, להכרה בה ולכינון הסכמי שלום ונורמליזציה עמה.

לאסלאמיסטים שורת הנמקות סדורה: פלסטין היא חלק מאומת האסלאם; פלסטין – ובלבה ירושלים – היא אדמה הקדושה למוסלמים, שייכת להם עד יום הדין, ולפיכך אין לוותר על אף שעל ממנה; ג'האד אלים ובלתי אלים לשחרור פלסטין הוא ציווי החל על כל מוסלמי הכשיר לכך; ישראל מהווה שלוחה מערבית ומגלמת איום צבאי, תרבותי וכלכלי על שכנותיה ועל האומה האסלאמית כמכלול; היהודים הם אויבי נצח של המוסלמים מימי מוחמד ועד ימינו, בהתבסס על פסוקים קוראניים ומסורות (הנבחרים באופן סלקטיבי).

המסקנה הנובעת ממשנה רעיונית זו – שזכתה לקונצנזוס רחב בקרב הוגים אסלאמיסטים לדורותיהם ולאמצותיהם – היא שהיהודים וישראל אינם יכולים לשמש שותפים לגיטימיים ורצויים להסכמי שלום קבע עם שכניהם המוסלמים.

בה בעת, האידיאולוגיה האסלאמיסטית אינה שוללת הסכמי הודנה (הפוגת לחימה זמנית) כפתרון פרגמטי ותחום בזמן, היפה לשעתו. התקדים האסלאמי המרכזי להודנה הוא שלום אל-חודיביה שנערך בשנת 628 בין מוחמד לבני שבט קורייש. ההסכם שנקבע לעשר שנים החזיק מעמד פחות משנתיים, והמוסלמים – שהתחזקו בתקופה זו – כבשו את מכה ללא קרב.

לאורך השנים משמש שלום אל-חודיביה תנועות אסלאמיסטיות – דוגמת חמאס – כדי להצדיק הפסקות אש זמניות עם ישראל. במקביל, פרשנויות אסלאמיות מתחרות נשענו על תקדים זה כדי להצדיק הסכמי שלום קבע עם ישראל. כך למשל, הממסדים הדתיים במצרים ובאיחוד האמירויות [ראו](#) בו הוכחה להעדפת מוחמד את דרך השלום וטענו שהיהודים – "אנשי הספר" המונותאיסטים – שותפים ראויים יותר להסכם מאשר עובדי האלילים במכה, שאיתם גובש בשעתו הסכם אל-חודיביה.

הממסד האסלאמי ב"סוריה החדשה"

לאחר שא-שרע ואנשיו תפסו את כס השלטון, אחד מצעדיהם הראשונים היה רפורמה בממסד הדתי המדינתי במטרה לכונן סמכות דתית מאוחדת, הנשלטת על ידי המשטר החדש.

במארס 2025 הוקמה מחדש "המועצה העליונה לפסקי הלכה", הכוללת 15 חברים, והשיח' אוסאמה אל-רפאעי (יליד 1944) מונה לעמוד בראשה. בשנות ה-70 היה מעורב בפעילות האחים המוסלמים,

נקלע לעימות עם משטרו של אסד האב ונאלץ לגלות מסוריה ב-1981. באמצע העשור הראשון של המילניום הוא ניצל תקופה של פתיחות יחסית כדי לשוב לדמשק ולחדש את פעילותו הדתית. ב'אביב הערבי' תמך בהתקוממות נגד בשאר והותקף על ידי כוחות המזוהים עם המשטר. ב-2012 שב וגלה לטורקיה, שם פיתח קשרים עם הנשיא רג'פ טיפ ארדואן ומונה ב-2014 למופתי מטעם כוחות האופוזיציה הסוריים.

באפריל 2025 קיימה המועצה את ישיבתה הראשונה בספרייה הלאומית בדמשק. עם חבריה נמנים אנשי דת שצעדו כברת דרך עם א-שרע ב-HTS ומילאו תפקידים בכירים, בראשם מט'הר אל-ויס, המכהן כשר המשפטים בממשלה הסורית הנוכחית, ועבד אל-רחים עטון, שמונה במאי 2025 ליועץ הנשיא לענייני דת. במקביל פורקה "המועצה האסלאמית הסורית", שפעלה עד המהפכה מטעם האופוזיציה הסורית הגולה. מוחמד ח'יר מוסא, מומחה לזרמים ואסכולות באסלאם, [הסביר](#) שהמועצה החדשה מכנסת תחת קורתה נציגים ממגוון זרמים: הסלפיה המדעית, הג'האדית והתנועתית; הצופיות המדעית והמסדרים הצופיים; מומחים מהאקדמיה; ונציגי אסכולות דמשקאיות. לדבריו, תכליתו של הרכב מגוון זה הינה "גישור על תהומות, איחוי קרעים ואיחוד חזונות".

גופי הדת החדשים השתלבו במאמצי בניין המדינה של א-שרע כאשר תפקידם אינו מסתכם בפרסום פתוות, אלא גם בתכלול השיח הדתי הרשמי ובהענקת לגיטימציה לסדר השלטוני המתהווה. לשר ההקדשים מונה חבר המועצה ואיש HTS, מוחמד אבו אל-ח'יר שוכרי. בהנחיה רשמית [שהופצה](#) לדרשנים במאי 2025, הגדיר משרד ההקדשים את דרשת יום השישי ככלי בעל תפקיד מדינתי-ציבורי. ההנחיה תבעה היצמדות ל"דרך האמצע ההרמונית" (מסטיה) ול"מחשבה מתונה", לצד הימנעות מהשחרת גופים ואנשים וחייב באימות קפדני של מידע ועובדות. לצד הגבלת משך הדרשה ל-30 דקות, שינוי מהותי יותר הוא יצירת מנגנון הכוונה "מלמעלה" לתוכן הדרשות. בכך הצטמצם מרחב שיקול הדעת העצמאי של הדרשן וניתנה עדיפות לשיקולים רחבים-לאומיים, ואפשר גם פרגמטיים יותר.

השיח האסלאמיסטי על ישראל טרם המהפכה

לפני שמנהיגי הדת הסורים השתלבו בתפקידים רשמיים בממסד החדש היה ביכולתם לומר את שעל ליבם ביתר חופשיות, ללא מגבלות החלות על שלטון מכהן. על אף שפעילותם התמקדה במאבק במשטר אסד, הם נדרשו לא פעם לנושא הישראלי והביעו בעקביות עמדות בעלות גוון אסלאמיסטי השוללות הסכמי שלום ומצדדות בג'האד אלים.

כך למשל, ערב חתימת 'הסכמי אברהם' בספטמבר 2020 היה אל-רפאעי שותף לצד אנשי דת נוספים [לפסק הלכה](#) מטעם האיחוד העולמי של חכמי הדת המוסלמים, שמושבו בקטר, אשר קבע שהסכמי שלום ונורמליזציה עם ישראל אסורים מבחינה אסלאמית. כעבור כשנתיים, ביולי 2022, נועד אל-רפאעי בטורקיה עם מנהיג חמאס, אסמאעיל הניה, בניסיון להניא את התנועה מחידוש קשריה עם דמשק. בהודעה [שפרסם](#) לאחר המפגש ציין אל-רפאעי כי חמאס מהווה "מקור השראה לאומה" וכי "בעיית פלסטין היא בעייתם של כלל המוסלמים".

כשבועיים לאחר מתקפת ה-7 באוקטובר 2023, ערכה HTS כנס הזדהות עם חמאס שכותרתו "מאדלב לעזה – הפצע אחד". בין הדוברים היה שר המשפטים אל-ויס, אז עדיין מפוסקי ההלכה הבכירים בארגון. בדבריו [שיבח](#) את פעולת "האחים לוחמי הג'האד ברצועת עזה, באדמת פלסטין האהובה", והתייחס

ל"ישות הציונית" כ"גידול סרטני שנשתל בלב העולם האסלאמי" על ידי המערב במטרה לפצל את אומת האסלאם ולמנוע את תקומתה.

אל-ויס קרא לעמים הערביים והאסלאמיים לא להסתפק בסולידריות עם חמאס אלא לעמוד לצדה נגד ישראל, "האויב של האומה האסלאמית", להפיץ את הג'האד למען אללה ולחזק את זכות התנגדות. הוא הבהיר כי ג'האד אינו חייב להתבטא בפעילות מלחמתית ישירה נגד האויב, אלא ניתן לבצעו גם באמצעות כסף, לשון ומאמץ נפשי. הוא סיים את דבריו במשאלה לאללה שיעניק ניצחון לאנשי עזה וינחיל תבוסה לאויביהם.

דובר נוסף בכנס היה עטון, יועצו הדתי של א-שרע ואז הסמכות ההלכתית העליונה ב-HTS. בפתח דבריו [הכריז](#) כי אדמת פלסטין הקדושה היא חלק מ"סוריה הגדולה" (אל-שאם), שמהווה נתח חשוב בח'ליפות האסלאמית. לטענתו, אין הבדל בין סורי לפלסטיני, כפי שבא לידי ביטוי בהשתתפות האחים המוסלמים הסורים במלחמת 1948. בדומה, הג'האד הנוכחי בפלסטין הוא חובה אישית החלה על כל המוסלמים (פרץ' עין), בהתאם ליכולותיהם.

בחודשים הבאים [הוסיף](#) עטון כי הישות הציונית היא "אויב מר ועיקש של אומת האסלאם" ולא של פלסטין או עזה לבדן, וכי האזרחים ולוחמי הג'האד בעזה הם "חוד החנית" במערכה נגדה. בערוץ טלגרם הנושא את שמו – וככל הנראה מופעל על ידו – הופצה [תפילה](#) לאללה "שיגמול ליהודים על מזימותיהם בשיסוף גרונותיהם", "שיטיל עליהם קללה", "שישמידם" ו"שייתנם שלל בידי לוחמי הג'האד". עם מותו של מנהיג חמאס, יחיא סינוואר, [פוצץ](#) לו עטון בערוץ בהביעו תקווה שאללה יחזק את "אחינו בתנועת חמאס" ויכניע את היהודים ותומכיהם.

אל-ויס ועטון בכנס ההזדהות "מאדלב לעזה – הפצע אחד" (אוקטובר 2023, מקור: יוטיוב)

תמורה והמשכיות בשיח הדתי על ישראל בעקבות המהפכה

מאז המהפכה נרשם מיתון בטון הלוחמני של HTS לטובת מסרים של יציבות, משילות ושיקום פנימי, מה שמעורר תהייה האם מדובר בהתמתנות אידיאולוגית אותנטית, או שמא בפרגמטיזם טקטי שנועד להבטיח את התבססות ושרידות הפרויקט האסלאמיסטי הסורי.

כך לדוגמה, אל-ויס הדגיש מאז שהתמנה לשר המשפטים את ההבחנה בין "אידיאולוגיה" ל"ניהול מדינה" ואף סיפק הצדקות הלכתיות לשיתוף פעולה עם הקואליציה הבינלאומית נגד דאע"ש בנימוק של *מצלחה* (הגנה על מטרות העל של ההלכה האסלאמית, מילולית: אינטרס), שמירת ריבונות המדינה וחובת המאבק ב*ח'וארג'* (המורדים בדת).

בהקשר הישראלי התמונה מורכבת יותר. בשעה שגורמים פוליטיים המזוהים עם משטר החדש משמיעים מסרים פייסניים בזכות דיאלוג והסדרה, הממסד הדתי אינו מיישר קו בינתיים עם הדרג המדיני ומסתפק לכל היותר בהפחתת עוצמת ומינון המשטמה נגד ישראל. יתרה מכך, בשנה האחרונה נרשמו התבטאויות ששבו והדהדו תפיסות אסלאמיסטיות.

הסלמה ברטוריקה הדתית נרשמה לרוב על רקע פעולות צבאיות של ישראל בסוריה. כך למשל, באפריל 2025, באחת מהכרזות הראשונות של אל-רפאעי כמופתי הכללי, הוא התייחס לתקיפה שערך צה"ל בשלהי מארס במחוז דרעא בדרום סוריה, שבה נהרגו שישה בני אדם ונפצעו נוספים. במסגרת ביקור תנחומים שערך אצל משפחות הנפגעים [הכריז](#) כי "השהידים הללו נהרגו בידי הגרועים שבאויבי אללה – העוינים והנתעבים ביותר".

כעבור כשלושה חודשים, ביולי 2025, [פרסמה](#) המועצה העליונה לפסקי הלכה בראשותו פתוא רשמית על רקע התערבותה של ישראל בעימותים העקובים מדם שפרצו בסוידאא' בין מיליציות דרוזיות מקומיות לשבטים בדואים, שנתמכו על ידי כוחות משטר א-שרע. הפתוא גינתה את הכוחות הדרוזיים שהסתייעו בישראל, בציינה כי "מוסכם וברור מאליו שאסור לבגוד ולפנות לעזרת האויב הציוני הכובש והרמאי נגד מדינתך שלך. אויב זה מוכיח פעם אחר פעם כי הוא ראוי [רק] לאיבה, לא להסכמים ולחוזים".

בערוץ הטלגרם המזוהה עם עטון פורסמו לאורך 2025 פוסטים המביעים [סולידריות](#) עם מאבקם של הפלסטינים בעזה, לצד [כמיהה](#) לכך שאללה יעניק להם ניצחון על אויביהם. ביום השנה השני ל-7 באוקטובר [פילל](#) לכך שאללה יעשה צדק, ינקום בציונים ויענישם על העוולות שעשו למדוכאים בפלסטין, וכן יטה חסד עם "אנשי האסלאם בעזה" שהקריבו קורבנות הרבים.

זאת ועוד, דרשנים סורים התומכים במשטר, אך אינם ממלאים תפקידים רשמיים, תועדו כשהם מטיפים במסגדים נגד ישראל והיהודים גם בצל הפיקוח השלטוני המתהדק. כך לדוגמה, דרשן בחלב [צייד](#) בכמה מדרשותיו בהכנה לג'האד נגד ישראל, כינה את היהודים "אויבי אללה" והתייחס אליהם בתור "רוצחים, חוטאים וכופרים".

שלום אל-חודיביה כתקדים להסדר

השיח הדתי הסורי הנוכחי אינו מכשיר את הלבבות לשלום מלא, אך גם אינו שולל בהכרח הסדרים מוגבלים יותר, דוגמת חזרה להסכם הפרדת הכוחות שחתמו ישראל וסוריה ב-1974. מתכונת זו קרובה יותר ל"הודנה", שעשויה להיחשב בראייה אסלאמיסטית כבחירה לגיטימית המשקפת את מודעות

המשטר ליחסי כוח נתונים ומאפשרת לו להתמקד בשיקום סוריה ובביסוס שלטונו, בלי להכיר בישראל כמציאות קבועה ולסגת מעקרונותיו.

ואכן, לאורך השנה האחרונה ציינו כמה אנשי דת ופעילים התומכים במשטר הסורי החדש – אך אינם נושאים תפקידים רשמיים – את שלום אל-חודיביה כתקדים להסכם עם ישראל ועוררו דיון סוער ברשתות החברתיות. עם זאת, קשה להעריך האם כיוונו בדבריהם להפוגת לחימה זמנית או לשלום קבע. ייתכן שהעמימות בשאלה זו אף הייתה מכוונת ונועדה להימנע מהתחייבות נחרצת ולאפשר לקהלים שונים לפרש את הדברים לפי טעמם.

לדוגמה, מאמון חמאה (אבו-ואל'), פעיל סורי גולה התומך בא-שרע ומנהל עמוד פייסבוק עם למעלה מ-200 אלף עוקבים, הפיץ לאורך 2025 מספר סרטונים – שזכו לתפוצה ויראלית וגרפו מיליוני צפיות – ובהם הזכיר את הסכם אל-חודיביה כתקדים לשלום עם ישראל והיהודים. בסרטון [שפרסם](#) בראשית 2025 הסביר כי ישראל אינה האויב העיקרי של העם הסורי, אלא משטר אסד, איראן ושלוחיה. לדבריו, אללה ציווה על המוסלמים להילחם במי שנלחם בהם, בעוד ישראל נותרה לאורך מלחמת האזרחים הסורית ניטרלית.

מסקנת הדובר הייתה שאסור לעם הסורי לפעול מתוך אמוציות כלפי ישראל, כפי שנהגה חמאס ב-7 באוקטובר, אלא עליו להיעזר בשכל ובתבונה. בהקשר זה הזכיר אבו-ואל' כי הנביא מוחמד העדיף את הסכם אל-חודיביה משום שהוא אפשר לאנשים להתאסלם ללא מלחמה. לדבריו, "נחתום [עם ישראל] על הסכם אל-חודיביה... אנו מצויים כעת בשלום עד שאללה, הנשגב והנעלה, ייתן לנו מוצא או יעניק לנו ניצחון ללא קרב".

סיכום והמלצות

ניתוח השיח האסלאמי בסוריה החדשה מגלה כי הממסד הדתי אינו מכין את הקרקע – לפחות בשלב זה – להסכם שלום קבע עם ישראל, ואף עשוי לצאת נגד דרג מדיני שיבחר בכיוון זה. בה בעת, ישנה פתיחות פוליטית ודתית רבה יותר להסדרים ביטחוניים מוגבלים, כגון הסכם הפרדת כוחות העשוי להתפרש כמעין "הודנה", הפוגת לחימה זמנית. כאן מתעוררת השאלה העקרונית: האם כדאי לישראל לקדם הסדר כזה עם משטר בעל שורשים אידיאולוגיים אסלאמיסטיים? התשובה לכך מורכבת.

מצד אחד, יש יתרונות לא מבוטלים בחזרה להסדר נוסח הסכם הפרדת הכוחות של 1974: הוא ישפר וייצב את המציאות הביטחונית בגבול ישראל-סוריה; הוא יגן על הדרוזים מעברו הסורי של הגבול; הוא לא ידרוש מישראל ומסוריה ויתורים טריטוריאליים קשים ברמת הגולן; יהיה קל יותר לשתי המדינות להכשירו בדעת הקהל; ובתקווה, הוא יסייע בבניית אמון לקראת הסכם רחב יותר בעתיד, אם וכאשר יבשילו התנאים לגיבושו. הסכם מסוג זה גם עשוי לעודד את המשטר לדבוק בקו מתון, לרסן עוינות כלפי ישראל ולהעניק לישראל מרחב השפעה שיאפשר לה לנתב משטר הנמצא בתהליכי התעצבות לכיוונים רצויים וחייביים.

מצד שני, להסכם כזה גם חסרונות: הוא עלול לאפשר למשטר אסלאמיסטי עוין להתבסס בסוריה ולסכן בטווח הבינוני-הרחוק את ישראל ובעלות בריתה באזור; הוא ייצור תקדים שלפיו מדינות באזור עדיין יכולות להסתפק בהסכמים שלא כוללים הכרה הדדית קבועה ונורמליזציה רחבה עם ישראל; לבסוף, ייתכן שגלומה בו החמצת הזדמנות להגיע להסכם משמעותי יותר עם משטר שברירי, המשווע לרווחים

פוליטיים וכלכליים ועשוי לשקול פשרות מרחיקות לכת למען הגעה להסדר עם ישראל – דוגמת החכרת רמת הגולן לדורות רבים.

מוצא אפשרי מן הדילמה טמון ביצירת אופציה שלישית – לא בינארית – בין "שלום" ל"הודנה". נוסחה אפשרית יכולה להיות הסדרה ביטחונית הכוללת אופק מדיני הצהרתי, כגון התחייבות הדדית של שתי המדינות לפתור בעתיד חילוקי דעות בדרכי שלום, להימנע משימוש בכוח ולחתור להסכם שלום קבע. גישה זו – שדומה לה יושמה בהסכם הביניים הישראלי-מצרי שהושג ב-1975 בתיווך אמריקאי – משלבת מענה לצורך בשיפור המציאות הביטחונית בטווח הקצר, לצד יצירת אופק להסדר מדיני סופי בטווח הבינוני או הארוך.

נוסחה מגשרת כזו עשויה לאפשר בחינה של כוונותיו האסטרטגיות ארוכות הטווח של א-שרע כלפי ישראל: משטר שיביע נכונות הצהרתית להסכם שלום קבוע – ולא רק להודנה זמנית – יוכל לטעון באופן אמין יותר שזנח אידיאולוגיות אסלאמיסטיות רדיקליות. התנהלות ישראלית ידידותית יותר, ומתריסה פחות, צפויה גם היא להקל עליו לצעוד את המייל הנוסף.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט